

1895), Stephanos Mousouros (1896-1897), Konstantinos Vaianis (1898-1901), A. Mavrogenis (1901-1903), Ioannis Vithynos (1904-1906), Konstantinos Karatheodoris (1906-Temmuz 1907), Georgias Ph. Georgiadis (Temmuz-Aralık 1907), Andreas Kopasis (1908-1912). Prenslik yönetimi altında ticaret gelişti, ihracat şarap ve tütün de içine alıyordu. Fransa, İngiltere ve Almanya'ya gizli biçimde yollanmaktaydı. XIX. yüzyılın sonlarında adada dikkat çekici kültürel ve entelektüel gelişmeler oldu. Balkan savaşları sonunda Sisam adası Yunanistan ile birleşti (11 Kasım 1912).

Bugün zeytin, pamuk, tütün ve meyve üretimiyle dikkati çeken Sisam adası ayrıca turistik bir özelliğe de sahiptir. Ahikerya (Ikheria) ve Furni (Phournioi) adalarıyla birlikte bir idarî bölge (nomos) oluşturur. 2001 yılında Sisam şehrinin (Vati / Vathy) nüfusu 12.500, Sisam adasının 37.000, Sisam nomosunun (Sisam + Ahikerya) 44.000'dir. Kuşadası'ndan günlük işleyen birkaç seferle deniz yoluyla kolayca ulaşılabilen Sisam adasının görülmeye değer pek çok yeri vardır. Bunlar arasında antik kent, kente su taşıma amaçlı, milattan önce VI. yüzyıldan kalma tünel, Hera tapınağı, herkesin Türkçe konuştuğu Karaveli köyü, Yenikarlovası balıkçı kasabası sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

J. Georgirenes, *A Description of the Present State of Samos, Nicaria, Patmos and Mount Athos*, London 1678, s. 1-53; E. Stamatiadis, *Samiaka*, Samos 1881-87, I-V; N. Vatin, "Deux îles à la dérive: Samos et Icaria entre 1475 et 1572", *Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Ménage* (ed. C. Heywood - C. Imber), İstanbul 1994, s. 339-349; A. Savvidis, "Provlimate shetika me tis musulmanikes epidromes sti Samo kata ton Mesaiona (17-19os aionas)", *Samos apo ta Byzantina hronia mehri simera*, Atina 1998, s. 151-171; S. Laiou, "Othomanika eggrafa pu adoron tin istoria tis Samou, 1581-1648", *a.e.*, I, 194-208; Evangelia Balta, "Açıl Susam, Açıl", *Osm.Ar.*, sy. 19 (1999), s. 9-81; Ali Fuat Örenç - Andreas Kopasis, "The Prince of Samos", *a.e.*, sy. 20 (2000), s. 305-311; J. H. Mordtmann - [B. Darkot], "Sisam", *IA*, X, 712-714; S. Soucek, "Sisâm", *EP* (İng.), IX, 679-680.

EVANGELIA BALTA

SÎSÂNİYYE

(السيسانية)

Sis ve Sîsân adıyla da anılan ve Mecüsîliği yeniden şekillendirmeye çalışan İranlı din reformcusu Bihâferîd b. Mâhfervedîn'in (ö. 131/748-49) taraftarlarına verilen ad (bk. BİHÂFERİD b. MÂHFERVEDÎN).

SİSKA

Hırvatistan'da bir şehir.

Zagreb'in 50 km. güneydoğusunda Sava, Kupa ve Odra nehirlerinin birleştiği yerde bulunan Siska / Sissek, Osmanlı kaynaklarında Siska, Hırvatça kaynaklarda Sisak şeklinde geçer. Buranın milattan önce IV. yüzyılda Scordisci olarak bilinen Kelt asıllı topluluklar tarafından kurulduğu üzerinde durulur. Daha sonra sırasıyla Roma (bu dönemde Segestica, ardından Sciscia), Avarlar, Hırvatlar, Macarlar (Sziszeg) ve Avusturyalılar'ın hâkimiyetine girdikten sonra 1918'de Yugoslavya'ya dahil olmuş, ardından Hırvatistan'ın sınırları içinde kalmıştır. Günümüzde bir endüstri şehri (metalürji ve petrol rafinerisi) olup 1961 yılındaki nüfusu 26.647, 2001'deki nüfusu 52.236'dır. Sisk-Moslavina bölgesinin merkezidir.

Siska, Osmanlı tarihinde Bosna Beylerbeyi Telli Hasan Paşa kumandasındaki Osmanlı birliğinin burada Habsburg-Hırvat güçleri karşısında uğradığı yenilgi ve bunun sonucu çıkan Osmanlı-Habsburg uzun savaşları dolayısıyla tanınmıştır. Siska'nın tarihî açıdan önemi XVI. yüzyılın sonlarında Osmanlı fetihleri sırasında işgal ettiği mevken dolaydır. Osmanlı ilerleyişine karşı 1540-1550 arasında burada üçgen planlı muhkem bir kale inşa edilerek güçlendirildi. Böylece Hırvat müdafaa hattının ana merkezi özelliği kazandı. Osmanlılar güney sınırlarına (Lika ve Dalmaçya) 1527'de ulaşmışlardı, kuzey sınırlarında ise 1552'de kontrol kurabilmişlerdi. Fakat henüz mahallî Hırvat güçlerinin koruduğu Una ile Kupa arasındaki merkezî bölgede direniş sürüyordu ve burası iyi bir savunma hattı oluşturuyordu. Bosna eyaleti valileri, Zrinski (Zrinoğlu) ailesinin elinde bulunan bu zengin tarım ve maden bölgesine yönelik sürekli akınlarda bulunuyordu. 1591'de aradaki ateşkese rağmen Bosna Valisi Telli Hasan Paşa (Predojević) bu yöne doğru akın ve fetih faaliyetlerine hız verdi. Osmanlılar, Kupa nehrinin sağ kıyılarında kadar hâkimiyet sahalarını genişlettiler. 1592'de Hasan Paşa, Siska yakınlarındaki Yenihisar'ı (Petriňa) inşa ettirdi ve Una üzerindeki Bihaç'ı aldı. Ancak Siska'ya yönelik iki hücumdan bir netice elde edemedi. 15 Ramazan 1001'de (15 Haziran 1593) üçüncü defa takriben 20.000 kişilik orduyla Siska kalesi önlerine gelen Hasan Paşa 19 Haziran'da kaleyi kuşattı. Yardıma gelen 8000 kişilik Habsburg-Hırvat kuvvetleri Kupa nehrinin kenarında kuvvetlerini ikiye ayırmış olan Hasan Paşa'yı bozguna uğrattı. Eggenberg ve Erdödy ku-

mandasındaki birlikler karşısında çekilme-ye çalışan Hasan Paşa ve askerlerinin çoğu nehirde boğuldu. Bu gelişme üzerine Koca Sinan Paşa'nın ısrarıyla 1593 yılında Habsburglar'a savaş ilân edildi ve savaş 1606 Zitvatorok Antlaşması'na kadar sürdü. Bununla birlikte Osmanlılar iki ay sonra Siska'yı ele geçirdiler (24 Ağustos 1593). Kale içine askerî birlik yerleştirildi, bir sancak beyi tayin olundu ve bir cami inşa edildi. Ancak bir yıl sonra Habsburg-Hırvat birliklerinin buraya doğru harekâtı üzerine Osmanlı garnizona kaleyi boşalttı (1594 sonbaharı), Siska bir daha da ele geçirilemedi. Evliya Çelebi 1071'de (1660) gördüğü Siska'nın birkaç defa el değiştirdiğini ve tahribata uğradığını, ancak Avusturyalılar tarafından yeniden inşa edildiğini yazar (*Seyahatnâme*, V, 513-515).

BİBLİYOGRAFYA :

Peçuylu İbrâhim, *Tarih*, II, 128-129; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 10-12; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 513-515; Naîmâ, *Tarih*, I, 79-81; J. Kolaković, *Sisak u obrani od Turaka: 1591-1593*, Sisak 1967; Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini*, Zagreb 1994, s. 24-25; *Sisačka Bitka*, Zagreb-Sisak 1994, s. 286; J. Buturac, "Sisačka Gospoštija", *Prvoj polovici XIX Stoljeća*, *Arhivski ujesnik* (Zagreb 1960), s. 289-351; V. Blašković v.dğr., "Sisak", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1968, VII, 200-202; A. Popovic, "Siska", *EP* (İng.), IX, 681.

NENAD MOAČANIN

SÎSTAN

(سیستان)

Günümüzde

bir kısmı İran, bir kısmı Afganistan sınırları içinde kalan tarihî bölge.

Orta Farsça'da "sakaların ülkesi" anlamındaki sakastân kelimesinden gelen Sîstan Arapça'ya Sicistan şeklinde geçmiştir. Bölge Horasan'ın gününde yer almasından dolayı başta *Şâhnâme* olmak üzere bazı eski metinlerde Nîmrûz (gün ortası, öğle) adıyla zikredilmiştir. Sîstan'ın doğu sınırı Ortaçağ'da zaman zaman Kandehar'a kadar uzanmıştır. Şehrisuhte ve Kûhîhâce'de bulunan harabeler Sîstan'da yerleşik hayatın oldukça eskilere dayandığını göstermektedir. Bölge daha sonra sırasıyla Pers, Part, Sâsânî devletlerine bağlanmış ve İran'ın doğu sınırını oluşturmuştur. İslâm fetihleri sırasında Arap ordularının önünden kaçan son Sâsânî hükümdarı III. Yazdicerd, Kirman'dan Sîstan'a gitmiş, ancak burada tutunamayıp Horasan'a geçmek zorunda kalmıştır.

Sîstan'ın idarî merkezi Zereng (Zereng) 23'te (644) Âsım b. Amr ve Abdullah b.

Umeyr kumandasındaki İslâm orduları tarafından kuşatıldı, ancak kuşatma yüküklü bir haraç karşılığında kaldırıldı. Abdurrahman b. Semüre'nin 29 (649-50) yılında Büst'ü ele geçirmesinin ardından bölgenin diğer önemli yerleşim merkezleri ertesi yıl Rebî' b. Ziyâd el-Hârisî kumandasındaki ordu tarafından fethedildi. Zerenc hâkimi Pervîz'e 2000 köle vermesi karşılığında eman tanındı. Zerenc halkı iki yıl sonra Araplar'a baş kaldırıncaya, Basra umumi valisi Abdullah b. Âmir tarafından Sistan'a vali tayin edilen Abdurrahman b. Semüre şehri kuşattı (33/653-54). Pervîz bu defa 2 milyon dirhem haraç ve 2000 köle vermek şartıyla Abdurrahman ile anlaştı. Bölge halkı Abdurrahman'ın azledilmesinin ardından bir defa daha isyan etti. Daha sonra yeniden Sistan valiliğine tayin edilen Abdurrahman b. Semüre bölgedeki İslâm hâkimiyetini güçlendirerek Kâbil'e kadar yaydı. Bu sırada Hasan-ı Basrî Zerenc'e gelip ders verdi. Muâviye b. Ebû Süfyan'ın Rebî' b. Ziyâd el-Hârisî'yi 46 (666) yılında Sistan valisi tayin etmesine kadar görevde kalan Abdurrahman'ın bölgeden ayrılması üzerine Rutbîl unvanlı mahallî Türk hükümdarı müslümanları bölgeden uzaklaştırmaya çalıştı; ancak Rebî' b. Ziyâd karşısında mağlûp oldu ve Rebî'den sonraki vali Rutbîl ile barış antlaşması imzaladı.

78'de (697) Hâricîler'in isyanını bastırmasının ardından Horasan ve Sistan'ı da hâkimiyeti altına alan Haccâc b. Yûsuf es-Sekkâfî, Mühelleb b. Ebû Sufre'yi Horasan'a, Ubeydullah b. Ebû Bekre'yi Sistan'a vali tayin etti. İbn Ebû Bekre bölgeden perişan vaziyette geri dönünce Abdurrahman b. Muhammed b. Eş'as'ı Basra ve Kûfeli'lerden oluşan bir ordunun başında Sistan'a gönderdi (80/699). Bölgenin büyük bir kısmını fetheden İbnü'l-Eş'as daha sonra Haccâc ile anlaşmazlığa düşüp isyan etti ve Haccâc karşısında mağlûp olunca Rutbîl'e sığındı. Haccâc, Kuteybe b. Müslim'i Sistan üzerine gönderdi. Kuteybe 92 (711) yılında çıktığı seferde Türk hükümdarı Rutbîl'in barış isteğini kabul etti ve bölgeyi hâkimiyet altına aldıktan sonra geri döndü. Fakat Sistan'da Araplar'la mahallî hâkimler arasındaki mücadeleler devam etti.

Emevîler zamanında bazan doğrudan halifeler, bazan da Irak umumi valileri tarafından tayin edilen valilerce yönetilen bölge Abbâsîler devrinde de sık sık karışıklıklara sahne oldu. Halife Mansûr döneminde (754-775) mahallî hükümdarlara karşı sert tedbirler alındı. Buna rağmen vergiler düzenli biçimde tahsil edilemedi. Me'mûn devrinde (813-833) vergiler iki kat art-

tırıldı. Sistan daha sonra aslen bu bölgeden olan Saffârîler'in eline geçti. Saffârîler önce Sâmanîler'e, ardından Gazneliler'e tâbi olarak bölgede hüküm sürdüler. Sistan bu dönemde zenginliğe ve refaha kavuştu (*Târîh-i Sîstân*, s. 354). Bölgenin en büyük şehri olan Zerenc'de önemli imaretler ve pazarlarla birlikte bir hastahane kuruldu. Saffârî Emiri Amr b. Leys, Sistan'da bir saray ve sük-ı Amr diye anılan bir çarşı yaptırdı.

Sistan bölgesini 393 (1003) yılında Gazneli Mahmud Gazneli topraklarına kattı. Sistan'da hem Sebûk Tegin hem Gazneli Mahmud adına basılmış sikkeler günümüze ulaşmıştır. Leşker-i Bâzâr şehrinin Sebûk Tegin (977-997) tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir. Bölge, Selçuklular'ın Gazneliler'e karşı kazandığı Dandanakan zaferinin ardından Selçuklu hânedanından Ertâş tarafından zapt edildi (432/1040-41). Ertâş hutbeyi Selçuk Bey'in oğlu Mûsâ Yabgu adına okuttu. Sistan hâkimiyeti, Selçuklular arasında hânedanın Mûsâ Yabgu kolu ile Çağrı Bey kolu arasında anlaşmazlığa sebep oldu. Bu anlaşmazlık Sultan Tuğrul Bey'in Mûsâ Yabgu lehine müdahalesiyle çözülebildi. Çağrı Bey'in oğlu Alparslan, Mûsâ Yabgu'nun buradaki hâkimiyetine son verdi (455/1063).

Sistan bölgesi daha sonraki Selçuklu hükümdarları zamanında Nasrî Melikler veya Nîmrûz Melikler denilen mahallî bir hânedan tarafından yönetildi. Hânedanın en dikkate değer siması, kendisine Sultan Sencer'in "kardeş" diye hitap ettiği II. Tâceddin Ebû'l-Fazl Nasr b. Halef (1106-1164), Sultan Melikşah'ın kızı Safiye Hatun ile evliydi. Cesusur ve mücadeleci bir kişiliğe sahip olan II. Tâceddin Ebû'l-Fazl, Sultan Sencer'in sadık bir tâbii olarak onun bütün askerî seferlerine katıldı ve Selçuklu Devleti'nin yıkılması üzerine bölgede ortaya çıkan hâkimiyet mücadelelerinde önemli rol oynadı.

XII. yüzyılın ikinci yarısında önce Gurlular, ardından Hârizmşahlar Devleti'nin hâkimiyetine giren bölge Moğol istilâsı sırasında tahribata uğradı (10 Zilhicce 619 / 15 Ocak 1223). Moğollar bütün halkı kılıçtan geçirdiler. Katliamdan kurtulabilenler birkaç yıl sonra Emîr Tâceddin Yinal Tegin'in etrafında toplandılar. Sistan kısa süre içinde bir defa daha Moğol ordusu tarafından kuşatıldı. Halk uzun süre kahramanca direnerek Moğollar'a büyük kayıplar verdirdiyse de şiddetli veba salgınının etkisiyle Moğollar 14 Cemâziyelevvel 632 (4 Şubat 1235) tarihinde bölgeyi ele geçirmeyi başardılar. Halkı bir defa daha katliama tâbi tutuldu (*Târîh-i Sîstân*, s. 395-396; Cûzcânî, II, 128, 159-162).

Hülâgû'nun İlhanlı Devleti'ni kurmasının ardından Sistan ve çevresi bu devletin sınırları içinde yer aldı. İlhanlı hâkimiyetini tanıyan Mihribânîler mahallî hâkimler olarak varlıklarını uzun süre devam ettirmeyi başardılar. Bu dönemde bölgenin vergileri Horasan eyaletinin vergi gelirleri içerisinde hesaplanmaktaydı (Müstevfî, s. 142). Bölge, İlhanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra Horasan'ın bir kısmına hâkim olan Kert hânedanına bağlandı. Timur, 785 (1383) yılında çetin bir muhasaranın ardından Zerenc şehrinin ele geçirip üç gün yağmaya izin verdi. Halktan pek çok kişi katledildi (Melikşah Hüseyin-i Sîstânî, s. 104-105). Bu sırada su bendleri ve sulama kanallarının tahrip edilmesinden dolayı bölge ekonomik bir çöküş içine girdi.

Sistan 914'te (1509) Şah İsmâil tarafından Safevî Devleti sınırlarına dahil edildi. Mihribânîler'den Sultan Mahmûd b. Yahyâ'nın 949 (1543) yılında ölümünden sonra Şah I. Tahmasb'in tayin ettiği valiler tarafından yönetilen Sistan Afgan istilâsı ve Safevî Devleti'nin yıkılışı esnasında bir ara Afgan hâkimiyetine girdi. Ancak Avşarlılar hânedanının kurucusu Nâdir Şah tarafından yeniden İran'a bağlandı. Nâdir Şah'ın 1160'ta (1747) ölümü üzerine Afgan asıllı Ahmed Şah Dürrânî'nin eline geçti. XIX. yüzyılda İran ile Batı Afganistan'daki mahallî hâkimler arasında ihtilâf konusu olan Sistan, İngilizler'in hakem tayin edilmesinden sonra Sir Frederick J. Goldsmid başkanlığında kurulan bir komisyon tarafından İran ile Afganistan arasında taksim edildi (1872). Sınır, Arthur McMahon başkanlığında kurulan yeni bir heyetin çalışmaları ile kesin şeklini aldı (1903-1905). Bugün Sistan bölgesinin bir kısmı İran, bir kısmı Afganistan sınırları içinde kalmıştır. İran'da kalan kısmı 8117 km² yüzölçümüne sahiptir. Bu bölge, güneyinde bulunan Belûcistan bölgesiyle birlikte Sistan ve Belûcistan eyaletini (Ustân) oluşturur. Eyaletin idarî merkezi Zâhidân'dır. Bölgenin Afganistan içerisinde kalan kısmı bu ülkenin Nîmrûz idarî bölümünü teşkil etmektedir.

Sistan, İran millî destanı *Şâhnâme*'de destanın en önemli kahramanı Rüstem-i Zâl'in vatanı olarak gösterilir. Tarihî kaynaklardaki bilgiler bu konudaki rivayetlerin halk arasında bütün Ortaçağ boyunca canlı bir şekilde yaşandığını göstermektedir (Belâzûrî, s. 572; İbn Hurdâzbih, s. 40; Melikşah Hüseyin-i Sîstânî, s. 104). Sistanlı olan veya burada yetişen şahsiyetler kaynaklarda Siczî, Sicistânî ve Sîstânî nisbeleriyle anılır. Saffârîler hânedanının kurucusu Ya'kûb b. Leys es-Saffâr ve halefleri,

Kerrâmiyye fırkasının kurucusu Muhammed b. Kerrâm, muhaddis Ebû Dâvûd es-Sicistânî ve oğlu Abdullah (İbn Ebû Dâvûd), Osman b. Saîd ed-Dârimî, Ebû Nasr es-Siczî, müfessir Muhammed b. Uzeyz es-Sicistânî, kelâmcı Ebû Ya'kûb es-Sicistânî, mutasavvîf Ebû Abdullah es-Siczî, edip Ebû Hâtim es-Sicistânî, Ebû Süleyman es-Sicistânî ve Melikşah Hüseyin-i Sistânî bunlar arasında sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 452, 570-584; Ya'kûbî, *Kitâbü'l-Büldân* (trc. M. İbrâhim Âyetî), Tahran 2536 şş./1978, s. 56-61; İbn Hurdâzbih, *Me-sâlik ve Memâlik* (trc. Saîd Hâkrind), Tahran 1371 hş., s. 39-42; İbn A'sem el-Kûfî, *el-Fütûh* (trc. Muhammed b. Ahmed Müstevfî-yi Herevî, nşr. Gulâm Rızâ Tabâtabâî), Tahran 1374 hş., s. 280, 284-285; *Târîh-i Sîstân* (nşr. Bahâr), Tahran 1366 hş., tür.yer.; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VII, 43-47; Cûzcânî, *Tabakât-ı Nâsırî*, II, 128, 159-162; Müstevfî, *Nüzhetü'l-kulûb* (Strange), s. 142-147; Melikşah Hüseyin-i Sistânî, *İhyâ'ü'l-mülûk* (nşr. Menûçih-r-i Sütûde), Tahran 1344 hş., tür.yer.; Zülfikâr-i Kirmânî, *Cogrâfyâ-yi Nîmrûz* (nşr. Azîzullah el-Utâridî), Tahran 1374 hş., tür.yer.; V. V. Barthold, *Tezkire-yi Cogrâfyâ-yi Târîhî-yi İrân* (trc. Hamza Serdâdver), Tahran 1308 hş., s. 116-139; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, bk. İndeks; C. E. Bosworth, *Sîstân under the Arabs, from the Islamic Conquest to the Rise of the Saffarids (30-250/651-864)*, Rome 1968, tür.yer.; a.mlf., *The History of the Saffarids of Sîstân and the Maliks of Nîmrûz (247/861 to 949/1542-3)*, Costa Mesa 1994, tür.yer.; a.mlf., "Sîstân", *EL²* (İng.), IX, 681-685; Hüseyin Dâvûdî, "Esnâd-ı İjânedân-ı Kelânterî-yi Sîstân", *Berresihâ-yi Târîhî*, IV/5-6, Tahran 1970, s. 1-20; B. Finster, "Sîstân zur Zeit der Timuridischer Herrschaft", *Archeologische Mitteilungen aus Iran*, IX, Berlin 1976, s. 207-215; Hüseyin Mir Caferî, "Sîstân der 'Aşr-ı Şafevî", *Berresihâ-yi Târîhî*, XII/4 (1977), s. 49-76; G. le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1993, s. 334-351; V. F. Büchner, "Sîstân", *İA*, X, 715-721.

OSMAN GAZİ ÖZGÜDENLİ

SİTTÜLARAB

(سِتُّ الْعَرَبِ)

Ümmü Muhammed Sittül'arab bint Şemsiddin Muhammed b. Fahriddin Ali (İbnü'l-Buhârî) es-Sâlihiyye (ö. 767/1366)

Kadın muhaddis.

Birçok âlim yetiştiren Dimaşklı bir aileye mensuptur. Aile içinde eğitim gördü ve ilim muhitinde yetişti. Babası bir hadis âlimi olup Zehebî ve İbn Râfî' onun talebeleri arasında yer alır. İbnü'l-Buhârî diye bilinen dedesi Ebû'l-Hasan Fahreddin Ali de çok sayıda öğrenci yetiştiren meşhur bir hadis âlimi olup Takıyyüddin İbn Teymiyye'nin hocasıdır. İbn Teymiyye onun

hakkında, "Bir hadis rivayetinde kendimle Resûlullah arasına İbnü'l-Buhârî'yi dahil ettiğimde gönlüm ferahlıyor" ifadesini kullanırken (İbn Receb el-Hanbelî, II, 326), Zehebî, "İlim ve hadis evinden gelen İbnü'l-Buhârî, dünyada kendisiyle Peygamber arasında sekiz sika râvinin yer aldığı kimselerin sonucusudur" demiştir (a.g.e., II, 328). Sittülarab, dedesinden çok faydalandı ve Müslim'in *eş-Şahîh*'i, Beyhakî'nin *es-Sünenü'l-kübrâ*sı gibi hadis kitapları ile Temmâm er-Râzî'nin *el-Fevâ'id*'i ve İbn Gaylân'ın *el-Gaylâniyyât*'ı (*el-Fevâ'idü'l-müntehabe el-avâli 'ani's-şüyüh*) gibi hadis cüzlerini ondan semâ yoluyla aldı. Dedesinin meşehası yanında çok sayıda hadis kitabı ve hadis cüzleri kendisine intikal etti (İbn Hacer, *ed-Düerü'l-kâmine*, II, 127). Abdurrahman b. Zeyn de Sittülarab'ın hocaları arasındadır.

İbn Receb, Zeynüddin el-İrâkî, Heysemî ve İbnü'l-Cezerî ondan hadis dinleyen ve rivayet eden âlimlerden olup İbnü'l-Cezerî 766 (1364-65) yılında Sittülarab'ın Kâsiyûn dağı eteğindeki Urmevî Zâviyesi yakınlarında bulunan evinde şifahî olarak âif isnadla kendisinden hadis rivayet ettiğini söyler. İbn Hacer el-Askalânî de hocası Zeynüddin el-İrâkî vasıtasıyla Sittülarab'dan hadis rivayetinde bulunmuştur (*Taglîku't-ta'lik*, II, 282, 461). Hanbelî olan ve Dimaşk'ta Sâlihiyye mahallesinde oturan Sittülarab'ın rivayet ettiği pek çok hadis çeşitli bölgelerden gelen öğrencileri vasıtasıyla çevreye yayıldı. Hadisleri senediyle rivayet ettiğinden hakkında kullanılan müsnide sıfatı onun hadis ilmindeki vukufunu gösterirken sâliha ve asile sıfatları da kendisinin ahlâkî ve fıtrî meziyetlerine işaret eder. Uzun bir ömür yaşadığı için adı muammerûn arasında anılan Sittülarab, 1 Cemâziyelevvel 767'de (14 Ocak 1366) Dimaşk'ta vefat etti, cenaze namazı Câmîu'l-Muzafferî'de kıldıktan sonra Kâsiyûn dağı eteğindeki kabristana defnedildi.

"Araplar'ın hanımefendisi" anlamında Sittülarab adıyla bilinen diğer bazı âlimler şunlardır: 1. Ümmü'l-Hayr Sittülarab bint Yahyâ b. Kaymâz el-Kindiyye ed-Dimaşkıyye. Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî kendisinden hadis rivayet etmiş olup Muharrem 684'te (Mart 1285) seksen beş yaşında vefat etti. 2. Ümmü Muhammed Sittülarab bint Seyfeddin Ali b. Radî Abdurrahman el-Makdisiyye. Ebû Ali Hasan b. Arafе el-Bağdâdî'nin cüzü, Hüseyin b. İsmâil el-Mehâmilî'nin *Kitâbü'd-Du'â*' adlı mecmuası kendisinin semâ yoluyla rivayet ettiği hadis mecmuaları arasındadır. Safedî 729'da (1329) onun kendisine icâ-

zet verdiğini söyler. Bu hanım da, Rebîulevvel 734'te (Kasım 1333) Sâlihiyye'de vefat etti. 3. Ümmü'l-Hayr Sittülarab Âişe bint Ali b. Ömer el-Himyeriyye es-Sanhâciyye el-Mısıriyye. Zilhicce 660'ta (Ekim 1262) doğdu ve Rebîulevvel 739'da (Eylül 1338) vefat etti. İzzeddin İbn Cemâa, Mısırlı hadis âlimi Ebû Bekir Ahmed b. Mervân ed-Dineverî'nin yirmi altı cüzden oluşan *el-Mücâlese ve cevâhirü'l-ilm* adlı kitabını ondan dinlemiştir (Takıyyüddin el-Fâsî, II, 380). 4. Sittülarab bint İbrâhim b. Muhammed el-Halebiyye. IX. (XV.) yüzyılda yaşamış olup 829'da (1426) kendisinden aldığı icâzetle hadis cüzlerini rivayet eden Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim ve Ebû'l-Fazl İbnü's-Şihne onun öğrencilerindendir (Sehâvî, XII, 55). 5. Ümmü Mecdüddin Sittülarab bint Abdülmecîd b. Hasan el-Acemî. Kendisi ve kızları Zekî İbrâhim el-Hanefî'den hadis rivayet etti. Ebû'l-Fütûh el-Bekrî ve İbn Mülâib gibi âlimlerden icâzetleri vardır. İbnü'z-Zâhirî'nin kendisi için tahrîc ettiği hadis cüzünü rivayet etti. Ümmü Mecdüddin 675 (1276) yılında vefat etti (Safedî, XV, 119).

BİBLİYOGRAFYA :

Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 136; XVII, 85; XIX, 285; XX, 201; XXXIV, 144; XXXV, 213; Zehebî, *el-İber*, III, 355; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1471; Safedî, *el-Vâfi*, XV, 119; İbn Râfî, *el-Vefeyât* (nşr. Sâlih Mehdî Abbas - Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1402/1982, II, 304-305; Takıyyüddin el-Fâsî, *Zeylû't-Takıyd fi ruvâti's-sünen ve'l-mesânid* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hûtî), Beyrut 1410/1990, II, 374, 380; İbn Receb el-Hanbelî, *Zeyl 'alâ Tabakât-ı'l-Hanâbile*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), II, 325-329; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 2, 5, 239-240; İbn Hacer, *ed-Düerü'l-kâmine*, II, 127; a.mlf., *Taglîku't-ta'lik* (nşr. Saîd Abdurrahman Mûsâ el-Kazekî), Beyrut-Dimaşk-Amman 1405/1985, II, 282, 461; III, 390; V, 111, 460; Burhâneddin İbn Müflih, *el-Makşadü'l-erşed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Riyad 1410/1990, I, 433-435; Sehâvî, *ed-Đav'ü'l-lâmi*, XII, 55; Kettânî, *er-Risâletü'l-müsteşrafe*, s. 53-54, 142; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 207; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, II, 158-159.

ZEKERİYA GÜLER

SİTTÜLMÜLK

(سِتُّ الْمَلِكِ)

Sittülmülk bint Aziz-Billâh Nizâr b. Mead b. İsmâil el-Fâtmiyye el-Aleviyye (ö. 413/1023)

Fâtımî Halifesi Aziz-Billâh'ın kızı.

359'da (970) Tunus'un Mansûriyye şehrinde doğdu. Annesi es-Seyyidetu'l-Azîziyye daha sonra Fâtımî halifesi olan Aziz-Billâh'ın câriyesiydi. Babası Aziz-Billâh ile Mı-